

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Конфликти и разбирателства в историята Conflicts and understandings in history
Том / година Volume / year	IV / 2025
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Гл. ас. д-р Самуил Шивачев Assist. Prof. Samuil Shivachev, PhD
Институция Affiliation	ПУ „Паисий Хилендарски“ Plovdiv University „Paisii Hilendarski“
Заглавие Title	АВСТРИЙСКИЯТ ФАКТОР В СЪВЕТСКО-ГЕРМАНСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ (1922 – 1932) THE AUSTRIAN FACTOR IN SOVIET-GERMAN RELATIONS (1922 – 1932)
Страници Pages	431–444
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-4-431/

АВСТРИЙСКИЯТ ФАКТОР В СЪВЕТСКО-ГЕРМАНСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ (1922 – 1932)

Гл. ас. д-р Самуил Шивачев

ПУ „Паусий Хилендарски“

Резюме: Статията разглежда част от един неизследван проблем от съветско-германските отношения. Това въпросът за факторите, които влияят на двустранните отношения. Австрия е основен елемент в германската външна политика. Съдбата на останалите извън Германия немскоезични общности е силно чувствителна тема в германското общество. Въпросът за аншлус между Германия и Австрия е основен въпрос в двустранните отношения през 20-те години, а не е само и единствено елемент в програмата на националсоциалистите. Идеята за икономическо обединение (Zollverein) през 20-те години изглежда възможна. На тази основа, икономическият фактор, се търси разширяване и развитие на съветско-германските отношения.

Ключови думи: Германия; Австрия; СССР; общ пазар; Карл-Маркс-Хоф.

Съветско-германските отношения са тема, която продължава да приковава вниманието на изследователите. Тези отношения получават своя бурен период през 20-те години на XX век, с т. нар. Рапалско десетилетие. Това е период на бурни политически промени в Германия и СССР. Заставени от прагматизма двете държави си подават ръка за едно ползотворно сътрудничество.

Тези отношения се развиват на полето на политика, дипломатия, икономика, военно дело. Икономическите контакти са онзи специфичен момент, който най-силно приближава Германия и Съветския съюз и позволява да се изглаждат политическите различия. Повечето изследователи се фокусират върху самите отношения. Важен момент е влиянието, което оказват върху тези отношения различни фактори като австрийския, полския, при-

балтийския. Тези фактори изпълват с напрежение двустранните отношения. Те заемат особено място и често фокусът на изследване, пречупен през австрийската или полската призма, показва различно лице на Германия и Съветския съюз.

Австрия е особен случай след Първата световна война. Темата за Първата австрийска република често е пренебрегвана от изследователите. От двете германски държави повече внимание традиционно се обръща внимание на Германия и германската политика след 1919 г. За Австрия се акцентира върху три въпроса – разпадането на Австро-Унгария, появата на австрофашизма на Долфус и аншлусът от 1938 г. Другите въпроси от политическо, икономическо и обществено естество се пропускат. Интересен момент в междувоенния период за Австрия е доминацията на консерваторите (християнсоциалисти) в централната власт, докато местната власт в столицата Виена е в ръцете на социалдемократите. Друг момент е, че още през 20-те години се обсъжда икономически или културен аншлус с Германия, с цел по-бързото преодоляване на финансовите проблеми на страната.

Разпадането на Австро-Унгария и решенията на Версайския и Сенжарменски мирни договори създава тежко наследство за немскоезичните народи в Централна Европа. Немскоговорящите в Хабсбургската империя не се чувстват различен народ от своите събратя в Германия. Забраната за присъединяване към Германия обособява един „буфер на националности“, които се лутат за своето политическо и държавническо бъдеще. Съюзниците създават нова държава с името Австрия, която отхвърля монархията и приема републиканския модел. Последващият период е унизителен за австрийците. Тяхната държава е наричана „Германска Австрия“¹, която е поставена под опеката на Антантата. Тежкото социално-икономическо наследство изправя новата Австрийска република пред чести стачки и бунтове на работниците, а епидемията от инфлуенца взима много жертви. В големите градове има тежки проблеми с недостига на жилища. В определени области има проблем с недостига на храна и глад. Личности като Ото Бауер успяват да изтласкат комунистите и техните идеи от редовете на работниците. Благодарение на него Австрия не последва революциите в Унгария, Бавария и Хамбург. За сметка на това работниците се превръщат в крепител на новата република. Проблемните въпроси се прехвърлят в полето на политическите сблъсък между Християн социалисти и социалдемократи. Прев-

¹ Белър, Стивън. Кратка история на Австрия, С, 2009, с. 239. – конституционното събрание от 12 март 1919 г. приема, че „Германска Австрия“ е неразделна част от „Германската република“.

ръщането на Виена в социалдемократически бастион, е предпоставка за показването на нов модел на управление и развитие. Социалдемократите успешно извършват своите реформи, разрешават жилищния проблем с активно строителство на суперблокове, като „Карл-Маркс-Хоф“. Тежките икономически проблеми заставят Австрия да търси сближение с Германия. Забраните на мирните договори поставят въпроса за елегантното им заобикаляне. Ето защо, Австрия чрез Германия се насочва към СССР.

Документите по темата са богати на информация. Основни въпроси в тях са икономическите параметри по евентуален австро-германски търговски аншлус, отпускането на кредити за Съветския съюз и как обединената австро-германска промишленост може да подпомогне развитието на съветската държава. В посочения период основни моменти са отразяването на Рурската криза върху тези отношения, хиперинфлацията в Германия, инфлацията и тежката икономическа криза в Австрия, план „Даяус“, политиката на НЕП-а и първата петилетка в СССР, както и тежките икономически преговори между Германия и СССР през 1926 – 1927 г. Участието на Австрия във всички тези процеси показва една нова картина в развитието на съветско-германските отношения.

Във външнополитически план новата австрийска република има за разрешаване редица въпроси. Проблемите с Унгария по граничния спор в Бургенланд, правата на немското население в Южен Тирол, огромната маса руски белоемигранти, проблемът с продоволствената криза и икономическите отношения с Чехословакия.

Отношенията със СССР, в този период се развиват огледално на съветско-германските. В началото на 20-те години контактите между Виена и Москва са засилени по разрешаването на проблемите с руските емигрантите. Виена и Берлин се превръщат в силни крепости на руските емигранти. Създаването на техните обединения изисква урегулиране на статута им в новите държави. Поради тази причина се влиза в контакти със съветската страна. Съветското партийно ръководство демонстрира своята заинтересованост за сътрудничество, но при неутрализирането на лидерите на руската емиграция, които открито застават срещу съветската власт. За това се използват пресата и известни обществени личности, които са останали след революцията в Съветския съюз и работят при новите условия. Пример в това отношение е професорът по право от Ленинградския университет Николай Гредескул. Той публикува статия в „Известия на ВЦИК“, в която призовава интелигенцията за сътрудничество със съветската

власт: „Участието на старата, вече съществуваща интелигенция, в новото строителство е необходимо за успешното начало на социалния преврат, както участието на старото офицерство е било необходимо за победата на Червената армия.“² През 20-те години съветската власт се стреми да се опре на студентските организации, които могат да са проводници на съветската идеология. Целта е да се подготвят кадри за Съветския съюз. За осъществяването на тези цели студентите не трябва само да изучават новите достижения на западната наука, но и да се ориентират в политическия, икономическия и културен живот в СССР. В докладна записка в Политбюро на ЦК РКП (б), протокол № 22, Феликс Дзержински отбелязва важността на тези организации за връзките с Германия и Австрия и другите западни държави: „... зад граница имаме голям брой руски специалисти и завършващи зад граница много млади учени, които желаят да се върнат и да работят в Съветска Русия... Да дадем руско гражданство на тези, които се обвързват за определено време (1 – 2 години) да работят там (т.е. зад граница, в съответната държава), където ние им кажем, за да докажат своето искрено разкаяние.“³ В отговор на тези виждания на съветското ръководство, покрай руските студентски клубове във Виена и Берлин се организират марксистки семинари. В тези семинари се говори за развитието на капитализма, диалектическия материализъм, история на класовата борба в Западна Европа и в Русия и държавата при управлението на диктатурата на пролетариата⁴.

В желанието за развитие на собствените си цели съветската власт изпраща много инженери и учени в Германия и Австрия. Сътрудничеството става през ГКП и вестникът „RoteFahne“, съюзът за наука и техника в Германия, докато в Австрия това е с т. нар. „Червена Виена“. Прозвището „Червена Виена“ идва от факта, че столицата става бастион на социалдемократите. Съветските инженери и строители подпомагат активно политиката на кмета на Виена Карл Зайц по разрешаване на жилищния въпрос. Правителството на Игнац Зайпел през 1923 г. прави опит за изменение на т. нар. Жилищен закон (1917 г.) от времето на император

² Гредескул, Николай. Интелигенция на переломе; В: Известия ВЦИК, М, 1920, с. 2. (27.01.2025) – <https://www.prlib.ru/section/1732934>.

³ Российский государственный архив социально-политической истории (РГАС-ПИ), ф. 17, оп. 3, д. 370, л. 1 – 2 – протокол № 22 ЦК РКП (б). О Германии, 9 августа 1923 г. (27.01.2025) – <https://www.docs.historyrussia.org/ru/indexes/values/372700>.

⁴ Строгалова, Апполинария. Российские просоветские студенческие организации зарубежом и их связи с Пролетстудентом СССР; В: Исторический журнал: научные исследования, 2019, № 4, с. 102; Вж. също: Петаченко, Георгий. Формирование просоветских студенческих организаций в Европе в 1920-х годах; В: Известия Коми научного центра Уральского отделения РАН, Серия „История и филология“, 2023, № 5 (63), 23.

Карл I (Постановление за защита на наемателите). Тези действия на правителството води до протестна вълна не само във Виена, но в цяла Австрия. През 1925 г. вестник „ArbeiterZeitung“ излиза с пространен материал за протестната вълна⁵. Социалдемократите успяват да организират 451 демонстрации в защита на наемателите и срещу промените на Жилищния закон. Протестната вълна е на фона на тежка икономическа криза.

Икономическата криза в Австрия не е по-малка от тази в Германия. И в двете държави минималните опитите за възстановяване на валутата изискват финансови средства. Такива средства липсват в двете държави. Ето защо, те се ориентират към външни заеми. За това е нужно доверие в самите страни и ясни мерки, които да овладеят инфлацията. При Австрия проблемът е двоен. За мнозина страната е нестабилна, а икономиката не е жизнеспособна. Това създава огромни пречки пред страната за желаните западни кредити. В Германия проблемът е различен. Огромният репарационен дълг тормози икономиката. Недостатъчните инвестиции в индустрията и голямата безработица засилват инфлацията. Натискът на Франция за стриктно изплащане на репарациите принуждава германците да търсят изход от кризата със съветска помощ. На тази основа са и търговските преговори, увеличаването на суровините, съветските поръчки за германската индустрия, привилегированото положение на германския капитал по време на НЭП-а. Друг способ на германското правителство е търсене на сближение с Австрия. Още през 1922 г. германският външен министър Валтер Ратенау и австрийският посланик Рихард Ридл разговарят за икономическо сближение на Австрия и Германия⁶. Тежкото положение на германската икономия след френско-белгийската окупация на Рур (1923 г.), води до голяма хиперинфлация. През същата 1923 г. положението в Австрия се влошава и тя изпада във фалит. В края на годината и Германия обявява фалит. От документите става ясно, че от месец май до ноември се провеждат няколко срещи между германските канцлери Вилхелм Куно и Густав Щреземан с австрийския им колега Игнац Зайпел. В тези срещи става дума за икономически съюз между двете държави⁷. Намесата на Обществото на народите и поставянето на австрийските финанси под международен контрол цели да отклони Австрия от Германия. Изработеният през

⁵ **Arbaeiter Zeitung**, 12.08.1925.

⁶ **Aktenzurdeutschen** Auswärtigen Politik 1919 – 1945 (ADAP), Serie A, Band. 6, Goettingen, 1979, S. 269 – 270.

⁷ **ADAP**, Serie A, Band. 7, Goettingen, 1979, S. 305 – 306; Вж. също: **ADAP**, Serie A, Band. 8, S. 150 – 152; **ADAP**, Serie A, Band. 8, S. 421 – 422; **Aussenpolitische** Dokumenteder Republik Österreich 1918 – 1938 (ADÖ), Band 5, Wien, 2002, S. 138 – 140.

1924 г. план „Дауес“ за възстановяването на Германия, с финансовата помощ на САЩ и поставя мините в Рур под американска протекция. Тези действия заставят Германия да търси външни доставки на полезни изкопаеми, понеже Рурския басейн се оказва недостатъчен. Германският индустриален капитал е насърчен от САЩ да търси увеличаване на стокообмена със Съветския съюз. Така през 1924 г. се стига до ново търговско споразумение между Германия и СССР, което увеличава доставките на рудни изкопаеми за Германия. От своя страна, германските предприемачи имат възможност за инвестиции и изграждане на заводи на територията на съветската държава.

Поставянето на Австрия под международен финансов контрол не позволява тя да бъде включена към план „Дауес“. Великобритания и Франция избързват с отпускането на пари за австрийците, от страх да не се направи опит през план „Дауес“ да има икономически аншлус с Германия. Лондон и Париж в този момент не отбелязват важно качество на австрийската икономика, което ще позволи по-бързото ѝ възстановяване. При анализа на Икономическия отдел към Наркоминдела на стокооборота между Съветския съюз и Австрия, се прави забележката, че „икономиката на Австрия не може да се развива без тесни връзки с чужди държави, защото нейният внос на товари и капитали превишава техният износ... В голямата си част това са нефт, природен газ, каменни въглища, кокс, метали, химически суровини, пшеница, плодове и зеленчуци“⁸. Съветската страна си дава ясна сметка, че засилването на търговските отношения с Германия, може да доведе до по-силно навлизане на съветски суровини на австрийския пазар, което да увеличи стокообмен между двете страни. Тези действия на съветската страна се увенчават с успехи. На 25 февруари 1924 г. съветското и австрийското правителство си разменят ноти за възстановяване на дипломатическите отношения⁹. До този момент контактите са се осъществявали по линия на Червения кръст или на културен обмен през Коминтерна. Показателно за сближаването на двете страни е фактът, че Виена става домакин на тежките преговори между Съветския съюз и Румъния по въпроса за Бесарабия, в края на март – началото на април 1924 г. В заявлението на съветската делегация се изказват благодарности „за предоставената възможност и подкрепа на австрийската република да се намери общо решение на междудържавен въпрос“¹⁰. Съветската дипломация използва присъствието

⁸ **Документи** внешней политики СССР (ДВП), т. 6, М, 1962, с. 599 – 600.

⁹ **ДВП**, т. 7, М, 1962, с. 130 – 131.

¹⁰ Пак там, с. 171.

си във Виена, за да се запознае с възможностите за развитие на съветско-австрийските икономически връзки.

През 1924 г. в Австрия инфлацията достига високи нива. Страната е във фалит. Подписаният в Женева протокол за подпомагане на Австрия поставя австрийските държавни финанси под наблюдението на представителя на Обществото на народите Алфред Цимерман. Това на практика превръща Австрия в „колония на ОН“¹¹. Финансовата и фискална политика е строга и дефлационна. Тези мерки водят до стабилизирането на австрийската валута. Тази политика не позволява на Австрия да преодолее безработицата. Положението на страната се влошава и от намалените доставки на въглища от Чехословакия. Водоелектрическите мощности компенсират донякъде липсата на тази суровина. Това изправя населението освен пред тежкото финансово бреме и режим на тока. Ето защо, страната гледа към Германия и Италия и тясното икономическо сътрудничество с тях. В търсене на излизане от икономическата криза австрийският канцлер Зайпел започва обиколка в Централноевропейските държави. Целта на тази обиколка, която преминава през Берлин, Прага, Париж, Рим, Варшава и Будапеща, е възможностите за евентуален икономически безмитен съюз (*Zollpräferenzsystem*).

Германия активно се намесва през 1924 г. в преговорите между Австрия и Италия в Инсбрук. Проблемът с Южен Тирол е важна част от итало-австрийските отношения през 20-те години. Германия се намесва в отговор на „италианската, френската и английската работа по навлизането в Северен Тирол.“¹² Тези преговори съвпадат с разговорите между Щреземан и британския посланик Едуард Д’Абернон. В този разговор Щреземан изяснява трудности пред страната му от един аншлус с Австрия: „даже идеалното присъединяване ще повлече със себе си големи трудности за Германия. На първо място са финансови, защото на Ваймарската република ляга тежестта за възстановяването на австрийската икономика“¹³. На фона на предстоящите избори в Германия за президент, основната линия на германската външна политика е да убеди своите партньори в надеждността на кандидатурата на Паул фон Хинденбург. За Щреземан въпросът за аншлус в този момент трябва да дойде от самата Австрия: „успехът може да се постигне само в този случай, ако митингите и демонстрациите за подкрепа на обединението започнат от сама-

¹¹ Бътлър, Стивън, Цит. съч., с. 188.

¹² ADAP, Serie A, Band 11, S. 248.

¹³ Stresemann, Gustav. Vermächtnis, Bd. 3: Locarnound Genf, Berlin, 1932, S. 100; Вж. също: ADAP, Serie B, Band 1, teil 1, Goettingen, 1979, S. 135 – 136.

та Австрия“¹⁴. Потвърждение за опасностите около един аншлус в този момент дава германският посланик в Париж фон Хьош: „Проблемът за това как анексирането на Австрия към Германия може да бъде елиминирано в дългосрочен план тревожеше съюзническият кабинет. Един от центровете на съпротива срещу анексията беше в Париж. Вие полагате усилия. Да намерим начини да се справим с тази предполагаема опасност.“¹⁵.

В навечерието на Локарнската конференция отношенията между Германия и СССР са леко изострени. Търговските преговори за нов голям германски кредит не вървят според съветските очаквания. В Москва смятат, че Германия не е искрена в своите намерения в тези преговори и целите ѝ са да се договори със Запада на антисъветска основа. В крайна сметка германските планове наистина са за споразумение със Запада, за да са защитени нейните граници. Това се случва с подписването на Рейнския гаранционен пакт. Съветската страна без основание подозира германците със задкулисни договорки. Факт е, че след края на Локарнската конференция съветско-германските преговори са подновени и вървят с бързи темпове. Целите в тези преговори вече не са само за нов голям кредит, а за подписване на нов двустранен договор.

Локарнската конференция не решава въпроса с възможен аншлус между Германия и Австрия. Много по-силно прогерманско правителство на Рудолф Рамак търси варианти за справяне с кризата в Австрия, чрез Германска помощ¹⁶. Той с внимание наблюдава започналите преговори между Германия и СССР през март 1926 г. в Берлин.

В началото на март 1926 г. Политбюро на ЦК на ВКП (б) разглежда отношенията с Германия като първостепенни и най-вече реализирането на германските кредити в СССР. Още през ноември 1925 г. съветската страна отправя искане към Германия за отпускане на нов кредит от 300 млн. златни марки. Кредитът ще бъде покрит чрез съветското производство и стоки. Главната причина е кризисното състояние на съветската икономика. За нейното оздравяване са особено важни германските капитали. Това е добре дошло за германската страна, защото тя има нужда от съветските ресурси и поръчки за индустрията. В средата на март съветското правителство предлага на германците да продължат търговските преговорите и да надградят със сключването на нов

¹⁴ **Aktender Reichskanzlei.** Weimarer Republik. Die Kabinette Luther I/II (1925 – 1926). Bd. 1, c. 393. (27.01.2025) – <https://www.bundesarchiv.de/aktenreichskanzlei/1919-1933/0000/lut/lut1p/index.html>

¹⁵ **ADAP**, Serie B, Band 1, teil 1, Goettingen, 1979, S. 331.

¹⁶ **ADÖ**, Band 5, Wien, 2002, S. 336.

договор между двете страни. На 18 март 1926 г. първият заместник в Наркоминдела Максим Литвинов се среща с посланик Ранцау в Москва. Дватама разговарят за т. нар. женевски провал на германската дипломация. Става въпрос за опитът на Германия да бъде приета за член на Обществото на народите. Ранцау отбелязва, че сключването на нов договор и неговото публикуване ще доведе до острата реакция на Великобритания и Франция¹⁷. Съветският дипломат е готов да обсъди въпроса за публикуването, но договорот трябва да се подпише незабавно. Разговорите продължават в Берлин. На 25 – 26 март Щреземан се среща със съветския посланик Николай Крестински. Разговорите им се съсредоточават върху два спорни текста по проектодоговора: чл. 2 и чл. 3. Съветската страна нанася поправки по тези два члена. По член 2 е неприемлива трактовката „непровокирано нападение“¹⁸. По отношение на член 3 за съветската страна не е приемлив, сам по себе си, отказът от участие в санкции. Това се отнася за мирно време, но губи всякакъв смисъл във военно време.

Особен момент в тези преговори е пристигането на австрийския канцлер Рамек в Берлин 26 – 29 март 1926 г. Посещението му има важен знак към двустранните съветско-германски преговори. При обсъждането на кредита от 300 млн. златни марки, съветската страна поставя въпроса за нуждите на съветското селско стопанство. Става въпрос за нуждата от повече техника в селското стопанство, за да получи нужния стимул на развитие и да се повиши добивът на зърно. Тук се намесва ролята на Австрия. Австрийската индустрия има голямо производство на земеделски машини, които заедно с германското производство да залеят съветския пазар. В разговорите между Рамек и Щреземан се поставя въпросът за по-задълбочено политическо и икономическо сътрудничество. Рамек заявява, че Австрия има стопански, политически и икономически характер на една Бавария и сътрудничеството ще допринесе много за развитието на двете държави – сътрудничество, което се подкрепя от 90% от австрийците¹⁹. Щреземан заявява, че не е добре да се форсира въпроса за аншлуса: „следва да се разглежда движението за поддръжка на аншлуса като нещо от само себе си, разбира се, но не трябва да се призовава много силно“²⁰. Рамек изразява пълно съгласие с Щреземан, а последният подкрепял стремежите на Австрия да

¹⁷ ДВП, Т. 9, с. 148 – 149; 165 – 166; Вж. също: **Ахтамзян, Абдулхан**. Рапальская политика. Советско-германские дипломатические отношения (1922 – 1932 г.), М, 1974, с. 196.

¹⁸ ДВП, Т. 9, с. 173 – 177; Вж. също: **ADAP**, Serie B, Band 1, teil 2, S. 229 – 232.

¹⁹ **ADAP**, Serie B, Band 2, teil 1, S. 101; вж. също: **ЦДА**, ф. 176К, оп. 5, а. е. 417, л. 48 – 49.

²⁰ **ADAP**, Serie B, Band 3, S. 213.

изкради приятелски отношения с другите държави-наследнички на Австро-Унгария, но при тясна взаимовръзка между австрийската и германската външна политика. Този ход позволява затвърждаване на германското влияние в австрийската външна политика и влиянието в Централна Европа²¹.

Идеята за обединение не двете централноевропейски държави не е нова, но за първи път открито се поставя в хода на съветско-германски преговори. Рамек си прави сметката през германската индустрия да използва съветския пазар и така да развие икономическия потенциал на малка Австрия. Подобна стъпка за обединение води до разногласие в германските политически кръгове. Десните партии и германският Север гледат с безпокойство на сближението с Австрия. Те се опасяват, че южногерманските области Бавария, Баден и Вюртемберг ще се засилят много за сметка на германските северни области²². Една такава стъпка, без разрешението на Обществото на народи ще доведе до тежки външнополитически последици за Австрия и Германия. За разлика от западните държави, управляващите в Москва подкрепят подобен сценарий, заради включването на австрийската индустрия към двустранното споразумение. Остра реакция идва от Великобритания. Британският посланик Д'Абернон изказва отрицателно становище по въпроса за 300-милионния кредит за СССР. Британската позиция не е учудваща, защото политиката на Лондон е насочена срещу създаването на пречки за съветско-германско сътрудничество. Британците смятат, че германската икономика може да се възстанови много бързо благодарение на съветските суровини, което може да засили реваншистките чувства на Берлин. Тази политика не успява в конкретния случай.

В този напрегнат момент на преговорите в Берлин, в съветската и немскоезичната преса се появяват публикации, в които се дават подробни сведения за вътрешното състояние на едната или другата държава. В германските политически кръгове особено интерес предизвиква въпросът за образа на Съветска Русия.

С тази цел през 1926 г. за СССР заминава австрийският журналист Йозеф Рот. Репортажите му за Русия и Украйна разкриват една нова реалност във визията на германците. Целта на Рот е да промени наложеното схващане за Русия като нецивилизована, безпросветна и дива страна. Това мнение се създава от германския дипломат Карл Граап през 1921 г.: „болшеvizмът се развива в дълбоките недра на изостаналостта на руското общество при царския режим и трудно може да се построи по-добро бъде-

²¹ Пак там, с. 214; Вж. също: ADÖ, Band 5, S. 520.

²² ЦДА, ф. 176К, оп. 5, а. е. 417, л. 48 – 49.

ще.²³ Що се отнася до икономиката и търговията със съветската държава и Граап, и Оскар Уго заявяват, че руският пазар има неограничени възможности за поглъщане на стоки и инвестиции. Рот се опитва в своите репортажи да отхвърли визията на Граап и да затвърди положителния характер на икономиката и търговията за двете страни. Той разказва за старата руска буржоазия, която е оцеляла във водовъртежа на революционната стихия. Отделя внимание на неудържимия възход на електрификацията, на вестниците, на пишещите машини, успехите за ограмотяването на населението в цялата страна. Не скрива критика, че Русия и Украйна са пространство за социални експерименти, в което се сблъскват епохални политически, научни и технически иновации. Всичко това се среща с един почти средновековен бит, заявява Рот²⁴. В друг репортаж той си позволява остра критика към германските политици и тяхното непознаване на този свят на Изток: „украинците, за които у нас не се знае нищо друго, освен че живеят между Кавказ и Карпатите, на територия покрита със степи и блата... които са от онези народи, за които не се знае със сигурност дали са само човекоядци или са и неграмотници...“. Наред с това той не спасява от критика руската революция: „Разликата между френската и руската революция е като разлика между Волтер и Бухарин...“. Под тази статия се подписва с остроумната шега с името си „червеният Йозеф“.

Същият образ на съветската политическа система Рот описва в репортажа си „Дядо Господ в Русия“. Там той пише следното: „Господ е лишено от смисъл заклинание. По-голямата част от неговите функции е поела комунистическата партия и ги е разпределила между няколко малки богове. Днес ходих в Института за културни връзки с чужбина – казва Господ – Разведоха ме навсякъде. Трябвало да видя Кремъл. Показвах ми празни църкви. Един преводач от английски ми превеждаше всичко. Бръмчеше муха, зелена, испанска муха. Бръмчеше в една от стаите. Преведете ми – помолих преводача – какво казва мухата. Тъп американец – каза преводачът на моя екскурзовод на руски, а на мен каза: у нас науката не е толкова напреднала. Езикът на мухите още не ние познат.“²⁵. Не са изминали и три години от смъртта на Ленин, когато Рот посещава Съветския съюз, но заявява, че за него социализмът е мъртъв, а Русия се е превърнала в съветска империя.

В последвалите години на тясно съветско-германско сът-

²³ ADAP, Serie A, Band 3, S. 56 – 57.

²⁴ Рот, Йозеф. Пътуване из Русия и Украйна, С, 2022, с. 4 – 5.

²⁵ Пак там, с. 135 – 137.

рудничество си проличават взаимните интереси, подкрепя и изместването на политическите въпроси от икономическите и търговските такива. Германия продължава своята политика на лавиране между Съветския съюз и Запада с цел да постигне по-добри гаранции за себе си. Съветският съюз се държи здраво за германската икономика и индустрия. Австрия успява да получи известни облаги за съветския пазар. Проблемите в икономиката и общественото спокойствие продължават да разстройват живота в младата европейска държава. Германия все повече започва да отлага, бави, а след 1928 г. изоставя тези планове. Тези ходове не остават незабелязани от чуждестранните представители в тези страни. Българският посланик в Берлин Поменов, в своя телеграма до България пише: „австрийците, които добре познават психологията на германците и които непосредствено наблюдават всички прояви на техния вътрешнополитически живот, имаха, може да се каже, едно правилно схващане на царящите настроения и се страхуваха главно от едно разслабване на конституционалистите партии в Германия. Това би довело до тежка политическа криза и би отдалечило Германия от нейната близост с Австрия.“²⁶. В самата Австрия са разочаровани от половинчатите действия на Германия за икономическо сближение. Самият Щреземан заявява в няколкото разговора със Зайпел и Ридл през 1928 и 1929 г., че аншлус с Австрия на този етап не е възможен, но засилване на икономическите връзки е добре за двете държави²⁷. На въпрос за военно сближение през 1929 г. германският външен министър заявява, че такъв ход няма да се разглежда добре от Съюзниците, след излезлите разкрития по „гранатната афера“ със СССР.

Тези събития водят до нов курс в германско-австрийските и съветско-германските отношения. Наблюдава се едно охлаждане във взаимоотношенията между държавите. Австрия и Германия навлизат в нов тежък период на политически кризи. В Австрия се установява диктатурата на Енгелберт Долфус, а в Германия политическата криза засилва позициите на националсоциалистите. Въпреки това, в тежкия период на световна икономическа криза, съветските поръчки за германската индустрия и германските покупки на полезни изкопаеми, спасява двете държави. Австрия тръгва по нов икономически път на тясно обвързване с фашистка Италия.

През 20-те години на XX век се вижда желанието за заобикаляне на забраните от Сенжарменския и Версайски договори. Това

²⁶ ЦДА, ф. 176К, оп. 6, а. е. 2074, л. 6.

²⁷ ADAP, Serie B, Band 11, Goettingen, 1979, S. 124 – 125.

се прави през Съветския съюз, който не е страна по тези договори. В политическата мисъл в Германия и Австрия се развива идеята за икономически аншлус. Чрез него може да се създаде силен германско-австрийски икономически център в Централна Европа, който да се превърне в притегателен център на съветските суровини. Силната роля на социалдемократите в управлението на Германия и на австрийската столица Виена спомага за близките отношения на двете страни. Социалдемократите спомагат за установяване на силни икономически връзки със СССР. Те приемат съветската помощ за решаване на кризата в Рур и жилищната криза във Виена. От своя страна, Съветския съюз гледа на Германия и Австрия като естествен донор на капитали и машини за развитие на съветската индустрия. Това показва, защо през 20-те години съветската страна подкрепя аншлус на двете държави, а десетилетие по-късно застава против – икономическият фактор. Така малка Австрия се превръща във важен фактор за икономическите съветско-германски отношения.

THE AUSTRIAN FACTOR IN SOVIET-GERMAN RELATIONS (1922 – 1932)

Assist. Prof. Samuil Shivachev, PhD

Plovdiv University „Paisii Hilendarski“

Abstract: The article examines an underexplored aspect of Soviet-German relations – the factors influencing bilateral dynamics. Austria held a central position in German foreign policy, and the fate of German-speaking communities outside of Germany remained a highly sensitive issue within German society. The question of Anschluss between Germany and Austria was a major topic in bilateral relations during the 1920s and was not limited to the program of the National Socialists.

The idea of an economic union (Zollverein) in the 1920s appeared feasible and was seriously considered. On this basis, the article explores the role of economic factors in the expansion and development of Soviet-German relations during this period.

Keywords: Germany; Austria; USSR; Russia; Zollpräferenzsystem; Karl-Marx-Hof.

Гл. ас. д-р Самуил Шивачев
Катедра „История и археология“
Философско-исторически факултет
ПУ „Паисий Хилендарски“
Ул. „Цар Асен“ 24
E-mail: s.shivachev@uni-plovdiv.bg
ORCID ID: 0009-0005-7565-6033